

Max Shachtman

Ambassadör Davies krigsuppdrag

Ex-ambassadören Davies nya avslöjanden

[Ur *New International*, Vol. VIII nr. 1, februari 1942, s. 9–13.]

Introduktion

Den amerikanske advokaten och diplomaten Joseph E. Davies (1876-1958) var USA:s ambassadör i Sovjetunionen under åren 1936-1938.¹ Efter den nazityska attacken på Sovjet i juni 1941, sammanställde han sina dagboksanteckningar, depescher m m i *På uppdrag i Moskva*, en bok som har varit uppskattad och ofta refererad av stalinister alltsedan den kom ut.

1943 bildade denna märkliga bok, som försvarar Moskvarättegångarna m m, underlag till en märklig prostalinistisk film.² Både boken och filmen fick mycket stor publicitet såväl i USA som i resten av världen. I maj 1943 visades filmen även personligen för Stalin och andra sovjetledare, som blev mycket nöjda över resultatet.³

Svensk filmaffisch

Shachtman tar nedan en närmare titt på boken och de ståndpunkter som ”sanningsvittnet” Davies där torgför. En förvarning är här på sin plats: Davies är *inte* socialist/kommunist – tvärtom – men gillar ändå Stalin och Sovjetunionen. Hur kan det komma sig? Shachtman ger svaret genom att låta Davies själv komma till tals.

Alla citat ur boken är nedan hämtade från den svenska upplagan.

Martin F

¹ Engelskspråkiga Wikipedia innehåller en ganska utförlig biografi om honom: [Joseph E. Davies](#)

² Wikipedia om filmen: [Mission to Moscow](#). Davies medverkade följande själv i filmen.

³ 1945 tilldelades Davies, som ende västdiplomat någonsin, Leninorden. Detta säger en hel del om hur uppskattade hans tjänster var i Moskva vid den tiden.

Mr [president] Roosevelts problem är inte helt avundsvärt eller lätt att lösa. Han måste övertyga de långt ifrån övertygade massorna om att han leder ett krig för frihet och demokrati. Samtidigt måste han övertyga de tveksamma och fientliga elementen bland sina konservativa och reaktionära anhängare om att alliansen med Stalin inte är något att oroa sig för. På sätt och vis är presidenten mer upptagen av den senare aspekten av problemet än av den förra. Det finns en nästan outtömlig mängd medbrottslingar till imperialismen inom arbetarrörelsen som troget arbetar med att rentvå alliansen med Stalin i ögonen på medelklassens professionella ledare och en del av reaktionens talesmän i detta land. Det är inget lätt jobb: det kräver bara ett minimum av skrupler och självrespekt, vilket inte är något större problem nuförtiden – men ett maximum av skicklighet och auktoritet, vilket är något av ett problem.

Vem ska tilldelas jobbet? När vi undersöker de möjliga kandidaterna kan vi inte säga att Roosevelt gjorde ett dåligt val när han valde sin tidigare ambassadör i Ryssland, Joseph E. Davies. Efter att ha läst dennes *Uppdrag i Moskva*⁴ är det tydligt att han uppfyllde alla de krav som har nämnts ovan. Han fick en uppgift att utföra, ett politiskt uppdrag som inte var mindre viktigt än hans ursprungliga utnämning till ambassadör i Moskva. Han har fullgjort sitt uppdrag så bra som någon kan göra med tanke på de hinder han stod inför. När hans bok går från bästsäljare till bästsäljare har författaren rätt att känna sig nöjd med det ”bidrag” han gör för att hålla kriget igång.

De element vi har hänvisat till har lärt ut eller har fått lära sig följande om Ryssland – en del är sant, en del är falskt, vissa håller med om allt och alla håller med om en del

1. Ryssland har en revolutionär bolsjevikregering som arbetarna leder och drar nytta av;
2. Ryssland är en fruktansvärd totalitär diktatur där ingen förutom en liten grupp oligarker åtnjuter några rättigheter;
3. Ryssland försöker sprida världsrevolutionen och kommunismen med hjälp av Kommunistiska internationalen;
4. Moskvarättegångarna och utrensningarna var en monstruös parodi på rättvisa;
5. Stalin är en despot med lika godtycklig makt som Hitler, och Ryssland skiljer sig inte från Tyskland;
6. Ryssland är det land där ateisterna gör uppror och där religionen officiellt fördöms och förföljs;
7. Stalins allians med Hitler var förrädisk; det var också invasionerna av Rysslands grannar; och Stalin kan vända sig från ”demokratierna” och återföreningarna med Hitler.

”Med den mänskliga naturen som den är!”

Eftersom åsikter som ovanstående är ganska utbredda känns inte alliansen med Stalin bra i magen, åtminstone inte i vissa magar. I vilket fall som helst utnyttjas dessa åsikter mot Roosevelt. Syftet med Davies bok är att förändra dessa åsikter. Ingen lätt uppgift. Ingen oviktig uppgift, vilket framgår av det nästan officiella stöd som administrationen har givit boken, både via lovorden från Sumner Welles⁵, som officiellt godkände användningen av utrikesdepartementets arkiv, som ofta citeras i boken, och från presidenten själv.

⁴ *Mission to Moscow* av Joseph E. Davies. 640 sidor. Simon & Schuster (1941). Svensk upplaga: *På uppdrag i Moskva* (1942) Ö anm.

⁵ Sumner Welles var vice utrikesminister under åren 1937–43 – Ö anm.

Det första Davies måste presentera för den publik han riktar sig till är sina meriter, sin auktoritet att tala om det aktuella ämnet. För att göra detta anser han det nödvändigt att betona att han aldrig har haft några radikala idéer och att han inte blev smittad av några sådana till följd av sin vistelse i Moskva. Han var en gång anhängare till Woodrow Wilson och senare Roosevelt och New Deal. Men få inte fel uppfattning om honom: ”Jag har förklarat för Stalin, president Kalinin och andra sovjetledare att jag absolut icke är kommunist. Jag kallas kapitalist och är stolt över denna benämning...” Och, som om han just hade blivit omvänd av Max Eastman, är han ”lika fast övertygad om att kommunismen i sig själv icke kan förverkligas på denna jord, sådan som människans natur är ...” Och vidare: ”Jag påpekade att jag alltid gjort klart för sovjetregeringens medlemmar att jag var kapitalist...” Och så vidare, och så vidare, tills även den mest trögtänkte läsare börjar förstå poängen.

Efter att ha klargjort denna viktigaste punkt är Davies redo att sätta igång. För det första förklarar han att han fortfarande är kapitalist, men att Stalinregimen i stort sett har utplånat alla spår av kommunism i Ryssland. ”Med den takt i vilken differentieringen och kompenseringen nu växer dröjer det inte länge innan det uppstår en mycket märkbar klasskillnad grundad på egendom. Människonaturen”, avslutar detta budskap till utrikesdepartementet från lärjungen till den kände tänkaren Max Eastman, ”förnekar sig inte här heller.”

Den 17 mars 1937 sänder han ”strikt förtroligt”, följande upplysning till Cordell Hull: ”Idén om ett ”klasslöst” samhälle har i praktiken avförts och tillämpas icke. Regeringen själv bildar en byråkrati med alla klassindici, det vill säga speciella privilegier, högre levnadsstandard och dylikt.” Till ”Käre Steve!” Early, som uppenbarligen är intresserad av ämnet, skriver han: ”Dessa kommissarier ha det onekligen väl ordnat för sig.” Till ”Käre Pat” Harrison, den berömde samhällsvetaren från Mississippi, vidarebefordrar han informationen att ”det råder ingen tvivel om att människonaturen fungerar på samma sätt här som överallt. Det finns många tecken som tyda därpå. Den högre byråkratin lever mycket gott och många myndighetspersoner ha stora lantställen eller *datjor*.” Och hans allra sista ord är detta: ”Lenins och Trotskijs Ryssland — det vill säga bolsjevikrevolutionens Ryssland — existerar icke längre. Genom en successiv, hård och ofta brutal utveckling har regeringen åstadkommit ett stats-socialistiskt system som tillämpar kapitalistiska principer och oemotståndligt drages allt längre åt höger. För att få systemet att arbeta har man måst göra eftergifter åt den mänskliga naturen.” – Davies verkar vara helt besatt av den punkten!

Man kan nästan höra den första suck av lättnad från Union League Club-läsaren: Kanske har de inte kapitalism där ännu, men Lenins och Trotskijs Ryssland – bolsjevikrevolutionens Ryssland – existerar i alla fall inte längre; och det är det som är det viktiga.

Komintern – Lenins och Trotskijs Ryssland

Men hur är det då med världsrevolutionen och den subversiva Kommunistiska internationalen? Davies har ett mycket lugnande svar även på denna punkt, och det är lika ärligt som en dollar. Till utrikesministern i Washington: ”Idén om världsproletariatet och revolutionen har ersatts av idén om ett nationalistiskt Ryssland.” I sin dagbok citerar han den belgiske ministern De Tellier som ”betraktar Stalin som praktisk realist och nationalist, och inte internationalist som Trotskij. Stalin skulle enligt hans mening strypa Komintern ögonblickligen om han vore säker på fred; han håller endast på den såsom ett redskap för det militära försvaret.” Till Stephen Early: ”Franske ambassadören yttrade till mig att Stalin håller på Komintern (den världsrevolutionära organisationen) inte av någon särskild böjelse utan av hänsyn till en rent militär och strategisk nödvändighet. Stalin säger sig först vilja visa att socialismen går att tillämpa i Ryssland för att därmed kunna ge världen en praktisk lektion. Trotskij propagerar för världsrevolution, som enligt hans mening är första förutsättningen för en framgångsrik kommunism.” Komintern existerar alltså, men den är bara ett tekniskt hjälp-

medel för Stalins utrikespolitik, ett sätt att utpressa en motståndare, och, tipsar Davies, även vi skulle kunna använda oss av dess tjänster i de länder som är Rysslands – och våra egna – fiender. Att det skulle vara en världsrevolutionär rörelse är bara struntprat. ”Lenins och Trotskij's Ryssland – det vill säga bolsjevikrevolutionens Ryssland – existerar inte längre.”

Trotskij: Det reser frågan om rättegångarna och utrensningarna. Här gräver Davies ner sin pensel i den tjockaste delen av hinken med skönmålade färg och lägger med ett enda drag på ett lager som andra män skulle tveka att bygga upp med tio. ”Alla dessa rannsakingar, rensningar och likvideringar som verkade så brutala och gjorde ett så djupt intryck på världen på den tiden, voro tydligen ett utslag av den stalinska regeringens kraftiga och beslutsamma aktion att skydda sig icke blott mot en revolution inifrån, utan också mot ett anfall utifrån. Regeringen tog sin sak grundligt och rensade upp landet från alla förrädiska element. I tvivelaktiga fall fällde man hellre än friade. Det fanns inga femtekolonnare i Ryssland 1941 — de voro skjutna. Rensningen hade befriat landet från förräderiet.”

Bara på grund av dessa hundra ord är stalinisterna beredda att förlåta, bortse från eller glömma allt annat som Davies säger i sin bok. Ändå är dessa ord på sitt sätt lika fruktansvärda, lika samvetslösa, lika kalkylerade som Kremles falska anklagelser. För att be om ursäkt för sin politiske chefs, Roosevelts, krigspolitik gör han sig till advokat för ett gäng kallblodiga mördare som var ansvariga för historiens mest ohyggliga politiska massaker. Precis den typ av jobb som en liberal Wilsonian skulle åta sig att göra!

En bolagsjurist om Moskvarättegångarna

Vad är det som gör Davies till en auktoritativ röst när det gäller Moskvarättegångarna? Vi förstår att han har ett rykte som bolags- och bankadvokat; han var närvarande vid några av rättegångssammanträdena i Moskva, åtföljd av en tolk; han har uppenbarligen tittat igenom några av de publicerade versionerna av domstolsprotokollen; han har talat med cheferna för den sovjetiska regeringen, dvs. med bödlarna, och med andra utländska diplomater i Moskva. Men vi vet – och det kan även ett måttligt intelligent barn se genom att läsa boken – att författaren har ett mycket medvetet politiskt syfte, och i det syftet ingår absolut inte att framställa Roosevelts allierade i Kreml som experter på att koka ihop falska anklagelser och justitiemördare. Vi har dessutom ingen anledning att tro att Davies har mycket mer än en tidningskunskap om den ryska revolutionens natur, ursprung, problem och förlopp, om de män som ledde den och de män som förstörde den, även om denna ytliga kunskap på många punkter underbyggs av den före detta ambassadörens eftertryckligt erkända kapitalistiska förkärlek och instinkter. Att han är medveten om sådana banala sanningar som att ”Lenins och Trotskij's Ryssland inte längre existerar” skiljer honom inte från en miljon andra, och utrikesdepartementets arkiv och bibliotek måste vara fulla av dokument om Ryssland som är mycket mer genomgripande och viktiga, även om de är skrivna av obskyra – men åtminstone kunskapstörstande – människor.

Vad ger honom då rätten att tala så auktoritativt, så kategoriskt – ”I tvivelaktiga fall fällde man hellre än friade” – om rättegångarna? Ingenting, såvida inte oförskämdhet, okunnighet, om inte befallningen att utföra ett smutsigt arbete ger en människa en sådan rätt.

Ett olyckligt förord

”Det fanns inga femtekolonnare i Ryssland 1941 — de voro skjutna.” Davies har fräckheten att gå i god för de mördade sovjetledarnas skuld även när det gäller officerarna i Röda armén, om vilkas ”rättegång” det inte finns ett enda dokument som tillnärmelsevis liknar det kraftigt redigerade och tillrättalagda stenogram som gavs ut från de ”offentliga” rättegångarna – inget dokument förutom det uttalande som utfärdades av den kombinerade anklagaren-domaren-bödeln. ”Vid Bucharinrättegången sex månader senare”, tillägger han i en fotnot till en

rapport som han skrev vid den tidpunkt då Tuchtatjevskij och hans medarbetare sköts, ”företeddes bevisning, som, om den är sann, mer än väl gav stöd åt denna aktion”, det vill säga att generalerna sköts. Vilka bevis? Inte i en enda av rättegångarna lades det fram ett enda materiellt bevis som på något sätt kunde tolkas som bevis för den konspiration som Stalin-Vysjinskij anklagade dem för – inte ett enda bevis! Känner inte Davies till detta faktum? Han kan inte undvika att veta det.

Eller så är det kanske ”bekännelserna” som Davies menar är ”bevis”. Men ”bekännelserna” är ett monumentalt hån från åklagarsidan; de är fulla av de mest absurda motsägelser. Men även om man skulle anse att ”bekännelserna” var rimliga, hur förklarar *Davies* dem? De är sannerligen inte de mest ordinära i ex-ambassadörens juridiska karriär. Blev de anklagade tvingade att erkänna genom att konfronteras med överväldigande bevis för sin skuld, vilket nästan alltid sker i ett verkligt fall av detta slag? Varför lades då inte *något* av dessa bevis fram? Eller kanske GPU:s inkvisitorer vädjade till de anklagades samvete och på så sätt bröt ner deras motstånd mot att erkänna? Om så är fallet, hur kan man då förklara att de inkvisitorer som hade ansvaret för att avslöja den ”fascist-trotskyistiska komplotten” senare själva avslöjades som två av de viktigaste kuggarna i samma komplott, nämligen Jagoda och Jezjov, GPU:s på varandra följande chefer?⁶

Men vad är poängen med att gå in på allt detta! Även om Davies inte känner till alla detaljer när det gäller Moskvarättegångarna och utrensningarna, så känner han till dem tillräckligt väl. Tror han till exempel verkligen att Trotskij, Rakovskij och Zinovjev, Bucharin, Rykov och Pjatakov, Tuchtatjevskij och Gamarnik och tusentals och åter tusentals andra var i maskopi med Hitler och Hirohito för att mörda Stalin och hans medarbetare, störta regeringen, återinföra kapitalismen och ge delar av Sovjetunionen till Berlin och Tokyo? Nej, naturligtvis inte. För Trotskij och de i rättegångarna som Davies förmodligen skulle kalla för trotskister var inte de verkliga *kontrarevolutionärerna i Ryssland* – och det är ju själva kärnan i anklagelserna i rättegångarna och i utrensningarna – utan snarare de *revolutionärer som förblev trogna det som Davies och Co. verkligen avskyr, den bolsjevikiska revolutionen*. Kontrarevolutionärerna, de som gjorde slut på ”Lenins och Trotskij's Ryssland”, finns i Stalinlägret; och Davies vet det och säger det, inte bara en gång utan ett dussintal gånger. När han skriver om likvideringen av oppositionen mot Stalin säger han att ”den mänskliga naturen [har] tagit sig samma uttryck som under franska revolutionen, fastän det har gått långsammare”. Och återigen: åklagaren har lagt fram ”en stark bevisning för existensen av en utbredd trotskijisk sammansvärjning för att störta den nuvarande regeringen. Det är franska revolutionen som går igen.”

Vad är det här för prat om ”franska revolutionen som går igen” och på andra ställen om att ”revolutionen förtär sina egna barn”? Davies förutsätter helt enkelt att alla vet vad han menar, och på sätt och vis har han rätt. Hänvisningen till den franska revolutionen innebär att revolutionärerna – männen i ”Lenins och Trotskij's Ryssland, i bolsjevikrevolutionens Ryssland” – föll i händerna på kontrarevolutionärerna på samma sätt som den oförvitlige Robespierre och jakobinerna föll i thermidorianernas händer! Och det är en process som Davies absolut inte är avogt inställd till. ”Trotskij var och är en ivrig förfäktare av tanken på världsrevolutionens prioritet”, rapporterade han till Cordell Hull nästan omedelbart efter sin ankomst till Moskva. Och när det gäller världsrevolutionen och dess förespråkare är Davies

⁶ *Jagoda* var chef för NKVD när man förberedde första Moskvarättegången som hölls i augusti 1936, men i september ersattes han på den posten av Jezjov och utnämndes till folkkommissarie för post- och telegrafväsendet. I april 1937 avsattes även från denna post och arresterades i samband med förberedelserna för den 3:e Moskvarättegången (som hölls i mars 1938), då Jagoda blev en av de huvudanklagade.

Jezjov ersattes i praktiken av Berija i augusti 1938 – även om han formellt förblev chef ett tag till. Han arresterades i april 1939, dömdes till döden och sköts i februari 1940.

helt för att den mänskliga naturen ska ha sin gång. Och när den mänskliga naturen inte fungerar tillräckligt snabbt är det praktiskt att ha A. Mitchell Palmer i närheten, eller Francis Biddle och Edgar Hoover; eller, i Ryssland, Stalin och GPU.

Vad förräderiet faktiskt bestod av

Men förräderiet – hur var det med det? Davies förklarar, och hans kommentarer (han skriver om utrensningen av Röda armén) är anmärkningsvärt klarsynta, till och med skarpsinniga!

”Det låg nära till hands”, säger han om Tuchtjevskij och de andra, att inte gilla att de påtvingades ett spionagesystem; att ”kritisera den politiska byråkratins kontroll över industrin när den medförde olägenheter för armén”; och ”det är möjligt att de fortsatte att ge uttryck åt en sådan opposition” även efter partiets (dvs Stalins) dekret i ämnet. E korrekt, och helt objektiv, intelligent analys visar att detta missnöje och denna kritik och brist på fullständig underkastelse under Stalin och hans nycker utgjorde början och slutet på Röda arméns mäns ”brott”.

Om emellertid efter den 17 maj [fortsätter Davies], då den politiska kontrollen över armén efter partiets beslut var införd, officersoppositionen fortsatte, även om det endast var i form av enskilda samtal, skulle en sådan handling enligt gällande bolsjevikiska bestämmelser vara av förrädisk natur. Det är en grundprincip för en partiregim att så snart ett majoritetsbeslut föreligger är varje fortsatt opposition ett brott.

Där har vi summan och substansen av Stalins offers förräderi – de fortsatte att kritisera eller motsätta sig Stalin efter att han hade beordrat dem att hålla käft. Och eftersom det enligt tsar Josefs påbud, som Davies kallar ” bolsjevikiska bestämmelser”, är landsförräderi att ens viska mot Hans Majestät, var många av de anklagade i rättegångarna utan tvekan skyldiga till landsförräderi ”mot staten”. Efter detta stycke försvar för rättsvetenskap under en despoti kan man säga: Allt som Davies någonsin tjänade som bolagsjurist, det förtjänade han obetingat; men som demokrat, ja, till och med som borgerlig demokrat, är han en direkt bedragare.

Som Vysjinskij uttryckte det, sköts de som hundar, dessa sista tusentals representanter för en ädel generation av revolutionärer, de sköts därför att de inte ansågs vara *intellektuellt övertygade* livegna till Stalin; därför att de innerst inne visste att Stalins styre innebar alla möjliga katastrofer; därför att de kanske ibland viskade till varandra att Stalin förstörde landet med sin linje. På grund av denna ytterst återhållsamma form av opposition – om det nu överhuvudtaget kan kallas opposition – blev de anklagade för påhittade brott, offentligt förödmjukade och vanärade och sedan skjutna. Sedan vänder sig ärkemördaren om och ingår en reaktionär imperialistisk allians med just den Hitler vars agenter han påstod sig ha försökt skjuta. Och när Davies, en demokrat och en demokrats ambassadör, ska lovorda allt detta blir han inkonsekvent. För att rentvå människoslakten är det nödvändigt att rentvå en allierad vars blodförbrytelser stinker i näsborrarna inte bara på ärliga socialister utan på ärliga människor överallt.

”Revolutionära” silhuetter av en borgare

Det Davies gör för att utföra den uppgift som han tilldelats när han väl är klar med rättegångarna är till sin karaktär en antiklimax. Men det är en del av uppgiften och det bör noteras.

Var Stalin en brutal despot? Nej, inte alls. Faktum är att han är en mycket missförstådd man; och det är också de flesta andra sovjetiska ledare. Det enda man behöver göra är att lära känna dessa människor för att upptäcka att de bara är enkla människor ”hemifrån”, precis som vi, den största skillnaden är att de talar ryska.

Ta Vysjinskij. Av hans sätt att leda rättegångarna att döma skulle man kunna tro att han var den sortens man som skulle leda en berusad lynchmobb, särskilt om denna till antalet var

femtio gånger större än motståndarna. Men nej, han ”är en man på omkring sextio år, och är ungefär som Homer Cummings: lugn, okänslig, intellektuell, duglig och klok. Han uppträdde under förräderiprocessen på ett sätt som jag i egenskap av jurist kunde respektera och beundra”. (Vi är villiga att slå vad om att Davies tyckte att åklagare Katzman gjorde ett fantastiskt jobb mot Sacco och Vanzetti).

Eller Molotov. ”En ovanlig man med stora intellektuella gåvor.” Molotov måste ha varit mycket förtjust i Davies och bestämt sig för att avslöja hans stora mentala kapacitet och visdom vid en privat visning, för ingen annan i världen har någonsin lagt märke till det. Walter Duranty, till exempel, medger i sin senaste bok om Ryssland att Lenin blev förbluffad över Stalins förslag att ta med Molotov i centralkommittén och sa: ”Om du vill ha min åsikt, den bästa arkivarien i Moskva.” Duranty, som är mer känslig än Lenin, säger att Molotov ”aldrig var ett geni, men att man alltid kan lita på honom” – vilket, Gud vet, inte heller är sant. Alla som känner till bolsjevikpartiets personal vet att Molotov under årtal var känd av sina medarbetare under namnet ”Dunderklumpen”, men det lät och var mycket mer kryddat på originalryska och var avsett att beskriva hans intellektuella, inte hans fysiska, egenskaper. Men med kuslig insikt finner Davies honom vara exceptionell och med stor intellektuell kapacitet och visdom!

Eller Vorosjilov. ”[Han] gjorde ett mycket imponerande intryck ... har en värdig, militärisk hållning som är mycket verkningsfull. Dessutom ger han intryck att vara en intellektuell kapacitet som förmår fatta det väsentliga i ett problem och skjuta det oväsentliga åt sidan.”

Tuchatjevskij, å andra sidan, ”gjorde inte något starkare intryck på mig”! Tuchatjevskij, vars lysande förmågor vid 26 års ålder, som till och med Pilsudski hyllade under det rysk-polska kriget, som steg stadigt i graderna av ren och skär förmåga, som var fadern till Röda arméns motorisering och mekanisering, som allmänt betraktades som en strateg av hög kaliber, som hade respekt från praktiskt taget hela officersskåren – imponerade inte särskilt mycket på Davies; Tuchatjevskij visade sig trots allt vara en förrädare, eller det sa i alla fall Vorosjilov. Men Vorosjilov, notoriskt medioker, utan någon som helst prestige bland arméns kvalificerade officerare, i stort sett en av Stalins hackkycklingar som måste entledigas i finska kriget och som måste sparkas så snart Hitler-drevet kom igång, som aldrig yttrade en egen idé och inte kunde upprepa någon annans på ett sammanhängande sätt – *han* imponerar mycket – nej, oerhört! – och uppvisar, ett, två, tre, de mest imponerande och överväldigande dygder för Davies. När allt kommer omkring är också han en allierad i kriget, och vem av våra allierade har ännu inte visat prov på ”intellektuell kraft som griper tag i det väsentliga i en situation och sopar undan det oväsentliga”?

Den nye Stalin

När det gäller Stalin så handlar de största missuppfattningarna om honom. ”Om du kan föreställa dig en person som är raka motsatsen till den bild som den rabiaste stalinfiende målar upp”, skriver Davies till sin dotter efter sitt första möte med Den store, ”så skulle det vara Stalin i verkligheten.” Han breder på smöret så tjockt att man kan göra bollar av det. ”Han har goda och vänliga bruna ögon. Man kan föreställa sig honom sittande med ett barn i knät och en hund vid fötterna... Stalin har en underfundig humor. Hans intelligens är klar och skarp och framför allt klok.” Och så vidare: ”Det var en ära för mig att få sammanträffa med en person som byggde för folkets bästa ... Hans blygsamhet gjorde på mig intryck av att vara fullt äkta”. Vilken mage Davies penna måste ha! Vilken mage Davies måste förvänta sig att hans läsare skall ha!

Sedan har vi religionen. Med tanke på vad Davies har att arbeta med, pläderar han på modigast möjliga sätt. Jaroslavskys oanständiga pajasfasoner, som under stalinismen tas för socialistisk eller vetenskaplig kamp mot vidskepelse, nämns naturligtvis inte. Det enda Davies

kan klämma ut ur Jaroslavskijs obscena utspel är att hans "Militanta ateister" har förlorat hälften av sina medlemmar på fyra år. Sedan har vi det faktum att Stalins fru är begravd på helig mark, i Nya jungfrurnas kloster; allt som kan göras av det görs också. Sedan ingrep Davies för en katolsk präst i Moskva och han rapporterar att han fick en paus från Kremls myndigheter. Sedan har vi historien om när Kalinin fick frågan om de många ikonerna som fanns på väggen i hans mors hus, så svarade han att "de inte gjorde honom någon skada ... och att han för sin del inte 'hade något emot' dem. Detta är ett tecken på att den officiella religionsfientligheten i Sovjet kanske inte har trängt så långt under ytan. Jag har sett många exempel av samma slag. Det är mycket svårt att ta död på en tro som man insupit med modersmjölken." Det är inte mycket. Han skulle ha kunnat ge en mycket bättre bild av religionen i Ryssland om han hade gått in på detaljerna kring den obligatoriska dyrkan av Stalin som officiell statlig trosbekännelse och byråkratins kyrka.

Mycket väsen om religion

När det gäller Ryssland och Tyskland är Davies inte lika mycket lärd som entusiastisk. Att påtvinga nazismen den kristna religionen skulle vara omöjligt. De är helt och hållet anti-tetiska. Här ligger skillnaden – "Den kommunistiska sovjetstaten kan fungera i gemenskap med den kristna religionen i sin grundläggande princip att tjäna mänsklighetens broderskap. Detta skulle vara omöjligt för den nazistiska staten." Om Davies med "den kommunistiska sovjetstaten" menar stalinismens reaktionära samhälle, så pratar han strunt. Som ultratotalitära regimer kan varken Hitlers eller Stalins stat tolerera potentiell rivalitet eller anspråk på tidsmässigt erkännande från organiserade religiösa institutioner, eller riskera att de kan existera särskilt länge som möjliga härdar för social opposition. Genom att främja fattigdom och misär för massorna, ger båda regimerna samtidigt näring åt de strömningar som gör att prästerskap, vidskepelse och världsfrånvärd tröst återuppstår. Ett samhälle med ett verkligt socialistiskt överflöd och frihet kommer inte fundera på att undertrycka rätten till religionsfrihet; och samtidigt kommer det att avlägsna hela den sociala bas och intellektuella atmosfär som gör det möjligt – oundvikligt – att organiserad vidskepelse och institutionell rappakalja blommar upp. Men Davies gjorde en modig insats, och han bör kanske inte missunnas de mycket, mycket få fiskar han kommer att fånga med sina ursäkter på denna punkt.

Slutligen har vi kriget i sig och Stalins roll i det. Davies hoppar med en elegans och lätthet som motsäger hans ålder över det ömtåliga ämnet Hitler-Stalin-pakten, och nynnär med en underton så att man måste anstränga sig för att höra vad han säger. Det verkar som om den stalinistiska slutliga förklaringen av pakten trots allt i allt väsentligt var riktig. Det var bara Stalins smarta sätt att arbeta för att krossa Hitler. Faktum är att han hela tiden förberedde sig för att beseгра Hitler; hela hans politik gick ut på att bilda ett "kollektiv säkerhets"-block med England och Frankrike mot Tyskland. Men Chamberlain och Bonnet saboterade blocket, försökte spela ut Hitler mot Ryssland (denna del är naturligtvis sann nog) och drev slutligen Stalin in i alliansen med Hitler.

Hur det än må vara med den saken, så är allt detta vatten nu under broarna, och det viktiga är att vi är allierade i den gemensamma kampen för demokrati. Ryssland under Stalin är en ovärderlig partner under kampen: enorma industriella reserver och kapacitet; enorma fysiska reserver för en armé; och inget hot om kommunism som utgår från Moskva. Det är vi som måste vara försiktiga, betonar Davies, och uppträda på ett sådant sätt att vi inte tvingar tillbaka Stalin i Hitlers armar.

Hur befängd Davies varning än må ha låtit för fem år sedan, så är den allvarlig i dag. Det är knappast en överdrift att säga, att just nu beror åtminstone den angloamerikanska imperialismens liv, i varje fall hur lång dess livstid ska bli, i oerhört hög grad på kriget som förs av dess allierade i Kreml. Av alla tider är inte detta rätt tid att förolämpa den stalinistiska byråkratin;

tvärtom måste man uppvakta dess gunst. För att detta inte ska anses överdrivet behöver man bara föreställa sig den bestörtning som skulle uppstå i Roosevelts och Churchills läger – och det på goda grunder – om Stalin plötsligt skulle tillkännage en ny frontförändring.

Två motsägelser och två frågor

Davies bok utför således en dubbel uppgift: å ena sidan tillfredsställa Kremles enväldes omätliga fåfänga, och å den andra, vilket är ännu viktigare, rättfärdiga Roosevelts allians med detta envælde under kriget i de tvivlande Thomasarnas ögon. Som vi sade inledningsvis är det ingen liten uppgift, och de nära 500 sidor som Davies bok upptar är inte alltför många när man förstår hur svårt arbetet är. Ändå missar vi en sak på alla dessa sidor: det finns inte ens en antydning om denna sak, även om den med rätta skulle kunna existera och kräva behandling. Men trots att Davies inte behandlar den, så existerar den ändå. Nämligen:

Om personer som Hull och Welles och Roosevelt (och säkert också deras närmare kollegor) genom dessa konfidentiella rapporter och brev till utrikesdepartementet från den särskilde ambassadören i Moskva fick höra om alla de upplysande sanningar som Davies nu avslöjar offentligt, varför agerade de då inte i enlighet med denna information under hela den första perioden av kriget? Var de för dumma för att förstå dem eller handlade det om att de inte fäste någon vikt vid presidentens ambassadörs åsikter? ⁷

Till exempel: om de var så tillförlitligt informerade (vi antar att alla Davies meddelanden kom fram ...) om sanningen om Moskvarättegångarna, är det då tänkbart att de skulle tillåta den stora majoriteten av Amerikas tidningar att fortsätta med sitt misstag att fördöma Stalinregimen? Ännu viktigare: om de var så tillförlitligt informerade om sanningen om Hitler-Stalin-pakten och invasionen av de baltiska länderna, Balkan och Finland, om Röda arméns oövervinnelighet och den ryska produktionens outtömlighet, varför fördömde Roosevelt och Hull, och de som talar som dem och för dem, under hela denna period Stalinregimen, fördömde dess handlingar, dess strategi, dess taktik, dess planer, dess förklaringar, dess ursäkter och allt som hade samband med den? Hur kan man förklara deras fientliga, föraktfulla attityd, som står i så skarp kontrast till den attityd som kommer till uttryck i rapporter och meddelanden från den man som Roosevelt beskrev som att han hade ”en glädjande skicklighet att utvärdera aktuella händelser och med enastående exakthet fastställa deras sannolika inverkan på den framtida utvecklingen”?

Mot bakgrund av den ståndpunkt som intogs av ”republikens statsmän”, och vad de sade och gjorde, är det då tillåtet att dra slutsatsen att Davies rapporter och åsikter, som idag så sensationellt presenterats för allmänheten, varmt lovordade av alla, inte togs på allvar av just de personer som de var skrivna för? Och, att det också skedde när det oväntade inträffade, när Hitler bröt alliansen och Stalin och Roosevelt och Churchill något förvirrat befann sig i partnerskap, och Davies fick i uppdrag att blanda ihop allt han kunde få tag på för att få den oförutsedda unionen med Stalin att framstå som mer acceptabel i ögonen på Roosevelts inte helt pålitliga anhängare?

⁷ Davies var bara ambassadör till juni 1938, dvs slutade över ett år innan kriget bröt ut. När det gäller synen på det stalinska Sovjet, Moskvarättegångarna m m var han fö ganska ensam bland de amerikanska diplomaterna i Moskva före, under och efter det andra världskriget. Det gäller t ex Charles Bohlen, som tjänstgjorde under Davies i Moskva, och som senare skrev i sina minnen: ”Ambassadör Davies var inte känd för sin djupa förståelse av det sovjetiska systemet, och han hade en olycklig tendens att ta det som presenterades vid rättegången som den ärliga och evangeliska sanningen. Jag rodnar fortfarande när jag tänker på några av de telegram han skickade till utrikesdepartementet om rättegången.” (*Witness to History*, 1973. s. 51). Även den kände diplomaten George F. Kennan, som var en av Rysslandsexperterna på den amerikanska Moskva-ambassaden före, under och efter Davies tid som ambassadör, var mycket kritisk mot Davies försvar av utrensningarna och Stalins regim överhuvudtaget. – *Red*

Lästips

Se Kent-Åke Anderssons [Om Moskvarättegångarna](#), där han även kommenterar Davies bok.

Stalin-biografen Stephen Kotkin kommenterar Davies syn på Stalin och Moskvarättegångarna i *Stalin, Vol. II: Waiting for Hitler, 1928-41*. Se utdraget [Vad pågick i nr 1:s hjärna](#), s. 5.